

Riitta Kärki

Seminaari informaatioammateista

Kärki, Riitta, Seminaari informaatioammateista (Seminar on information professions). Kirjastotiede ja informatiikka 6 (3): 81–83, 1988.

FID Education and Training Committee organized a seminar on information manpower forecasting in Espoo, Finland, 24–27 August 1988. Two of the seminar's themes are discussed in this review: research methods in manpower studies and the librarian's image.

Address: University of Tampere, Department of Library and Information Science, P.O. Box 607, SF-33101 Tampere, Finland.

FIDin konferenssin yhteydessä järjestettiin Espoossa 24.–27. 8. järjestön koulutuskomitean (Education and Training Committee) seminaari otsikolla Seminar on Information Manpower Forecasting. Sen tarkoituksena oli käsitellä informaatioalan ammattien asemaa ja kehitystä sekä näiden vaikutusta koulutuksen suunnitteluun. Seminaarin alustuksissa tarkasteltiin lähinnä työvoiman määrällistä kehitystä nyt ja tulevaisuudessa sekä sitä, millaista väkeä alan tehtävissä on ja millaista tarvittaisiin.

Katseita luotiin kohti tulevaisuutta, kehittyviin työmarkkinoihin, uudenlaisiin tehtäviin ja uusiin informaatioammateihin. Tämän myötä huolenaiheeksi nousivat terminologian epäselvyys ja ammattien tutkimisen hankaluus: perinteiset kirjastonhoitajat ovat vielä kohtuullisen selkeä ryhmä, mutta kun alalla on yhä enemmän erilaisia ammattinimikkeitä ja toimenkuvia, ei enää tiedetä, mitä kaikkea ns. informaatioammateilla tarkoitetaan, missä kaikkialla niiden harjoittajia on ja mitä he tekevät. Tilannetta ei välttämättä helpota suuntaus, jonka mukaan esim tiedotusoppi, tietojenkäsittely, kirjastotiede ja informatiikka niputetaan yhdeksi laajaksi kokonaisuudeksi. Tällaisia pyrkimyksiä kuulemma on ainakin Yhdysvalloissa ja samanlainen ajattelu näkyi muutamissa seminaarin alustuksissa, joissa käsiteltiin (suomalaisen tieteenalajaottelun mukaan) sekä informatiikan että tietojenkäsittelyopin alaan kuuluvia ammatteja. Tämä ei varsinaisesti ou-

doksuta, kun ottaa huomioon, että kautta linjan seminaarissa korostettiin informaatioteknologian hallinnan olevan yksi kirjasto- ja informaatiopalvelualan ammattilaisen tärkeimmistä kvalifikaatioista.

Elektroninen survey vai ei surveyta lainkaan

Kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutusta ja työmarkkinoita koskevan tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten paljon työvoimaa pitäisi kouluttaa ja millaisiin tehtäviin opetuksen tulisi antaa valmiuksia. Määrällisin selvityksin on analysoitu, millainen on työpaikkojen ja koulutetun työvoiman kysyntä ja tarjonta. Laadullisessa tutkimuksessa on keskitytty sellaisiin seikkoihin kuten työtehtävät, vastuualueet, työympäristöt sekä nykyisten tai tulevien informaatioammattien profiili. Eri puolilla maailmaa on tehty survey-tutkimuksia, joiden perustana on englantilaisen Nick Mooren Unescoille tekemä informaatioalan työvoimaselvitysten malli¹. Näiden kartoitusten enemmän tai (pikemminkin) vähemmän hyvästä menestyksestä seminaarissa raportoitiin runsaasti.

Nick Moore itse kuvasi metodejaan luonnehdinnalla »quick and dirty»: esim. keräämällä työpaikkailmoituksia ja lähettämällä kyselylomake paikkoja tarjonneille työnantajille saadaan nopeasti ja halvalla yleiskuva siitä, mil-

laisissa työpaikoissa informaatioammattilaiset ovat ja millaisella työvoimalla on kysyntää. Moore esitteli myös surveyn elektronisen sovellutuksen, jota on kokeiltu yhdysvaltalais—puertoricolaisena yhteistyönä. Kyselylomakkeen tilalla käytetään tietokonetta, johon on kysymysten lisäksi syötetty mm. toimintaohjeita sekä kyselyssä käytettyjen termien ja käsitteiden kuvauksia. Jos vastaaja ei tiedä, mitä kysytyllä asialla tarkoitetaan, hän voi siis kysyä yksityiskohtaisempia tietoja koneelta. Tarkoituksena on, että toisaalta elektroninen kysely toimii kuten postikyselykin eli tutkijan ei tarvitse käyttää aikaansa vastaajien neuvomiseen, mutta toisaalta vastaaja saa enemmän lisäohjeita kuin paperilomakkeeseen olisi mahdollista sisällyttää.

Kokeilun tulosten mukaan elektronisen surveyn onnistuminen edellyttää, että käytettävä tietokoneohjelma on huolellisesti laadittu ja testattu, vastaaja tuntee jonkin verran tietokoneita ja käytetään myös kirjallisia ohjeita. Suurimman pettymyksen kokeilijoille tuotti se, että vastaajat halusivat henkilökohtaista opastusta elektronisen lomakkeen täytössä eivätkä sitä paitsi täyttäneet lomaketta ohjeiden mukaisesti, joten tavoiteltua tutkijoiden ajan ja työn säästöä ei saavutettu. Seminaarissa tietenkin aprikointiin, miten elektroniselle surveylle saadaan edustava otos, kun on mahdollista ottaa mukaan vain niitä, jotka voivat kuvitella koskensa tietokoneeseen. Kovin pahasti tämä seikka ei kuitenkaan näyttänyt huolestuttavan osanottajia, joista optimistisimmin suhtautuneisiin kuului tuolloisen istunnon puheenjohtajana toiminut yhdysvaltalainen Toni Bearman: hän uskoi ongelman häviävän tulevaisuudessa, kun jokaisella on oma tietokone.

Keskusteluissa heräteltiin kuitenkin kysymys siitä, mitä hyötyä toinen toisensa perään suoletuista survey-tutkimuksista yleensä on. Kuinka tilastodataan uskoo? Miksi ei ole laadullisempia lähestymistapoja? Nopeiden ja halpojen menetelmien puolestapuhuja Nick Moore totesi tähän, että kirjastoalan kehitys edellyttää riittävän määrän koulutettua väkeä ja koulutusta koskevat päätökset ovat paremmalla pohjalla, jos ne perustuvat edes jonkinlaiseen tietoon — sellaiseenkin, kuinka paljon työvoimaa alalla on. Useissa puheenvuoroissa tuotiin esille, että nimenomaan numeroita tarvitaan päättäjien informoimiseksi kunkinhetkisestä tilanteesta, hallinnollisten toimenpiteiden suun-

nannäyttäjiksi sekä kirjastoalan yleiseen esiläpittämiseen. Toisaalta myönnettiin, että kvantitatiivinen tutkimus tulee kytkeä laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Paljon itsestään selvää tuli siis todetuksi monen asiantuntijan voimin. Jotain yllättävää tässä keskustelussa silti oli: useat puhujat käyttivät termiä *metodologia* (eivätkä esimerkiksi 'menetelmä' tai 'tutkimustekniikka'). Lieneekö kyse sanan erilaisista merkityksistä eri kielissä vai jostain muusta, mutta ainoa kuulemani kommentti, jolla itse katsoin olevan jotain tekemistä nimenomaan metodologian kanssa, oli kanadalaisen Gale Mooren toteamus: »kysymys ei kuulu, teenkö kvantitatiivisen vai kvalitatiivisen tutkimuksen, vaan mikä on tutkimusongelma».

Kirjastonhoitaja on oikea ihminen

Kauniita puheita pidettiin siitä, kuinka tulevaisuudessa yhä suurempi osa talouselämän kuten koko yhteiskunnan toiminnasta perustuu informaation käyttöön ja miten tärkeä rooli informaatiolla on myös kehityksensä kehittymisessä. Luonnollinen johtopäätös — varsinkin alan ihmisten itsensä tekemäksi — oli, että informaationvälityksen ammattilaiset ovat tärkeitä. Vahinko vain, etteivät kaikki ole sitä huomanneet: tämänkin seminaarin esitelmät todistivat kirjasto- ja informaatiopalvelualan kehnon palkkauksen ja vähäisen arvostuksen yleismaailmallisuudesta.

Esimerkiksi Bluma Peritz selosti Israelin kaaria todellisuutta. Kun varsinkaan yleisissä kirjastoissa työvoima ei ole ollut ns. kirjastoammatillista eikä akateemisesti koulutettua, palkat ovat jääneet alhaiselle tasolle. Tästä syystä uudet, yliopistotutkinnon suorittaneet kirjastoalan ammattilaiset eivät mene töihin kirjastoon, sillä heidän koulutuksellaan töitä löytyy muualtakin. Niinpä kirjastoissa on työvoimapula, joka ratkaistaan kouluttamalla kirjasto- tehtäviin akateemisia työttömiä, erityisesti naispuolisia kemistejä ja biologeja! (Tietenkin ala on naisvaltainen niin Israelissa kuin esim. Malesiassa, Englannissa, Singaporessa, Suomessa, Australiassa . . .)

Tämä meidänkin hyvin tuntemamme rekrytointi muilta aloilta kirjastoihin on yksi tapa yrittää lievittää kirjastonhoitajapulaa, toinen keino on peruskoulutuksen lisääminen. Mut-

ta jos palkat eivät kertakaikkiaan houkuttele alalle ammattitaitoista väkeä, mitä iloa koulutuksen lisäämisestä on? Ja jos kerran nyt ja varsinkin tulevaisuudessa on todella elintärkeää, että kirjasto- ja informaatiopalvelualalla on laaja-alaisesti koulutettua, yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien analysointiin sekä informaatiotieteelliseen tutkimukseen kykenevää, uuden teknologian hallitsevaa työvoimaa, niin mitä järkeä on tietoisesti hankkia kirjastoihin ihmisiä, jotka tulevat alalle vain siksi, etteivät ole saaneet muutakaan työtä? Tuskin se ainakaan edistää alan imagen muuttumista myönteisemmäksi, jota seminaarissa useaan otteeseen peräänkuulutettiin. Kovasti lupaavammalta ei vaikuta esim. Malesiassa harkittu koulutuspaikkojen sukupuolikiintiöiden käyttöön-otto, josta muistuu mieleen takavuosina Suomessa käydyn korkeakoulujen naisistumiskeskustelun logiikka: jos alalla on liian paljon naisia, se on väistämättä aliarvostettu.

Seminaarissa oltiin yksimielisiä siitä, että palkkojen ohella kuva kirjasto- ja informaatiopalvelualasta pitäisi saada kohentumaan nykyisestä. Kirjastot mielletään edelleen pölyttyneiksi museoiksi pikemmin kuin kehittyväksi informaatiopalveluksi eikä yleisesti tiedetä, mitä kirjastonhoitaja tai informaattikko osaa tehdä. Niinpä mm. yrityksissä ei katsota tarvittavan kirjastonhoitajia huolimatta siitä, että niissä olisi juuri heille soveltuvia tehtäviä, ja esim. tietopankkien tuottajat ovat lähinnä tietokone-eksperttejä eivätkä informaatiopalvelualalle koulutettuja. Kaikkiaan olisi paljon tehtävää sen hyväksi, että kirjastoväki huomattaisiin ja sille annettaisiin arvoa. Yhdeksi keinoksi seminaarissa esitettiin, että kirjasto- ja informaatiopalvelualan ammattilaisten tulisi markkinoida itseään puhumalla omaan alaansa liittyvistä asioista sellaisella kielellä, jota muut (esim. yritykset) ymmärtävät eikä omilla termeillään.

Jos halutaan todistaa, että kirjasto- ja informaatiopalveluammattilaiset ovat niin tärkeitä,

kuin alan ihmiset itse uskovat, objektiiviseen tietoon perustuva argumentointi lienee kuitenkin opportunistiseen itsemarkkinointiin verrattuna kestävämpi vaihtoehto. Entäpä jos väitteiden pohjaksi haettaisiin esim. vastauksia länssisaksalaisen Monique Jucquois-Delpierren seminaarialustuksessaan esittämiin kysymyksiin: onko informaatio edistyksen faktori, onko informaatio välttämätöntä paremmalle tutkimukselle ja kehitykselle, missä määrin kirjastojen ja informaatiopalveluiden tulee osallistua informaatiotoimintaan, tekeekö informaatio liikelämästä kilpailukykyisempää, voidaanko informaatiopalvelut uhrata joidenkin strategisempien toimintojen hyväksi?

Meillä Suomessakaan tuskin olisi pahasta, jos koulutusta ja työhönsijoittumista myös tutkittaisiin kaiken täydennys-, poikkeus-, lisä- ja muun koulutuksen organisoinnin lomassa. Muutama vuosi sitten korkeakouluasiain neuvottelukunta teki selvitystä korkeakoulukirjastojen työntekijöiden koulutuksesta, virkanimikkeistä ja palkoista. Paljon siitä ei ole myöhemmin kuulunut; lieneekö johtanut mihinkään toimenpiteisiin. Selvitettävää riittäisi esim. siinä, mihin kirjastotiede ja informatiikka pääaineenaan tutkinnon suorittaneet ovat sijoittuneet ja miksi, millaisia ovat tehtävät ja palkat, miten työt jakaantuvat esim. sukupuolten kesken. Tutkimusongelmia tuskin tarvitsee etsiä kissojen ja koirien kanssa, sopivia metodeja ja taustateorioita sen sijaan mietitään vielä pitkään ja hartaasti.

Hyväksytty julkaistavaksi 15. 9. 1988

Viite

¹ Moore, Nick, Guidelines for conducting information manpower surveys. Paris, Unesco, 1986.